

- STEJSKAL, David, Odvěké neznámená nesmrtelné, in: *Pod ochranou svatého Josefa. Příběh tesařského řemesla v českých zemích*, KOUDELOVÁ, Jana (ed.), Brno 2020, s. 5–8.
- 19 VINAŘ, J. – RŮŽIČKA, P., Tesařské řemeslo, s. 66; BLÁHA, Jiří – RŮŽIČKA, Petr, Trasologický rozbor dřevěných prvků polygonální stodoly usedlosti čp. 97 v Čisté, in: *Průzkum a dokumentace památek lidové architektury*, KMOŠEK, Jiří – KŘENKOVÁ, Zuzana – BRYOL, Radek (edd.), Rožnov pod Radhoštěm 2016, s. 174–189; KLOIBER, Michal – RŮŽIČKA, Petr, Opracování dřeva a trasologie nástrojů, in: *Pod ochranou svatého Josefa. Příběh tesařského řemesla v českých zemích*, KOUDELOVÁ, Jana (ed.), Brno 2020, s. 68–93.
- 20 Úmluva o zachování nemateriálního kulturního dědictví, Paříž, 17. října 2003, dostupné online: <https://www.mkcr.cz/umluva-o-zachovani-nematerialniho-kulturniho-dedictvi-300.html> [22. 03. 2022]. Za nemateriální kulturní dědictví jsou pokládány rovněž zkušenosti, znalosti a dovednosti, jakož i nástroje, předměty, artefakty a kulturní prostory s nimi související. Patří sem také dovednosti spojené s tradičními řemesly.
- 21 VINAŘ, J. – RŮŽIČKA, P., Tesařské řemeslo, s. 69.
- 22 ŠTORM, Břetislav, *Základy péče o stavební památky*, Praha 2007, s. 81.
- 23 Břetislav Štorm se také vyjadřoval k otázce lidové architektury a z hlediska památkové péče ji považoval za uzavřenou. Požadavky na zachování památek lidového stavitelství, k nimž náležely i dřevěné objekty, byly velmi přísné – konzervace stavby v co největší úplnosti, i jejího provozního zařízení nebo celé, přesně vymezené skupiny objektů. ŠTORM, B., *Základy péče*, s. 83–84.
- 24 POLÁKOVÁ, Jana (ed.), *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*, Praha 2007, s. 194–201.

Transfer dřevěné stodoly ze Skaličky

Jiří Kaláb – Radek Bryol

Koncem května 2022 byla v areálu Hanáckého muzea v přírodě v Příkazích slavnostně představena veřejnosti transferovaná stodola ze Skaličky. Článek si klade za cíl čtenáře seznámit s dějinami stodol jako takových s přihlédnutím k Hané, dále se špaletovými stodolami, které tvoří nové prostředí transferované stodoly, a v neposlední řadě se samotnou stodolou ze Skaličky.

Stodoly a jejich vývoj

Stodola je nedílnou (a je možné konstatovat, že i jednou z nejdůležitějších) částí zemědělské usedlosti. Stavba nebo prostor, kde docházelo ke zpracování a následně uskladnění

Obr. 1. Původní umístění stodoly ve Skaličce, foto: Radek Bryol, 2015

úrody, musela být součástí statku od nepaměti. Dosavadní úroveň archeologického, historického i etnografického bádání nám neumožňuje určit přesnou podobu stodol či obdobných zařízení v raném středověku, případně stanovit dobu vzniku stodoly v její tradiční formě (mlat a přístodůlek/přístodůlky).¹ Předstupněm stodoly ve funkci úložného prostoru pro ukládání nevymláčeného obilí a slámy byl tzv. oboroh,² který je tvořen stanovou střechou, nesenou čtyřmi dřevěnými sloupy. Pro mláčení se pak používala rovná plocha pokrytá udusanou hlinou nebo jilem, která se nazývala humno.³

Podle *Ottova slovníku naučného* je „stodola [...] hospodářské stavení dřevěné nebo zděné na uschování obilí, píce, slámy. Třídí se na otevřenou a uzavřenou. Vnitřní prostora rozdělena jest na přístodůlek (perna, pírna, perně, párně, záteň) a mlat. Obyčejná stodola má mlat uprostřed po stranách dva přístodůlky, oddělené od mlatu stěnami zvanými srub neb oploteň, též oteň. Mlat slouží k vjezdu vozu a pro vymláčení obilí cepy. V novější době, kdy většinou mlátí se strojem, mlat jest pouze chodbou, uličkou pro skládání obilí. Mívá většinou na přední i zadní straně vrata.“⁴ V novější syntéze o lidové architektuře je pak stodola definovaná jako „hospodářská stavba sloužící k ukládání a mláčení obilí, ukládání vymláčené slámy, popř. k úschově zemědělských strojů, vozů a hospodářského nářadí“.⁵

Zajímavá je etymologie jednotlivých částí stodoly, která zejména ve starší literatuře může badatele uvést v omyl. Celá budova (tedy stodola) se na střední a východní Moravě někdy nazývá mlat, *mlatevňa*, *mlatoveň*, *mlatisko*, na Litovelsku *hômno*. Místo, kde se mlátí (tedy mlat) *mlatisko*, *mlatevňa*, *mlateveň*, *humno*, prostor pro uskladnění obilí (přístodůlek, perna) *přístodůlek*, ale také *stodola*, ojediněle *hômno*.⁶

Podoba středoevropské stodoly je zákonitě ovlivněna zdejšími klimatickými podmínkami. Zatímco v jižní Evropě bylo možné mláčení obilí pod širým nebem, ve zbytku Evropy bylo nutné mláčení provozovat v krytém prostoru. Stodoly ve středu Evropy (ale také na severu či východě) tedy kromě prostoru pro skladování obilí obsahují i krytý prostor mlatu; postupně převažuje trojdílná dispozice s mlatem ve střední části a dvěma přístodůlky po stranách.⁷

Mlat se nachází uprostřed stodoly. Podlaha, sloužící k mláčení obilí, byla tvořena podlahou z hlíněné mazanice s přidanými plevami, řezankou nebo zvířecími chlupy. Niveleta mlatu byla vyšší než okolní terén stodoly i podlahy přístodůlků. Mlat nesloužil pouze pro mláčení obilí, ale také jako komunikační prostor mezi zahradou a polnostmi. Po vnitřních stranách mlatu se nachází přístodůlky, prostor pro uskladnění obilí a slámy. Šířka přístodůlků u příčných stodol je zhruba dvojnásobná k šířce mlatu, u stodol podélných přibližně stejná. Podlaha je většinou tvořena urovnaným terénem, jen výjimečně hlíněnou mazanicí. Mlat od přístodůlků odděluje dřevěná stěna nazývaná oploteň (oplot).

Ve starším období existují zmínky pouze o vrchnostenských stodolách, to však neznamená, že selské stodoly neexistovaly.⁸ Již od 16. století se stodoly běžně objevují i v gruntovních zápisech, nejednalo se však o stavby obecně rozšířené. Tomu odpovídá i předmětná stodola ze Skaličky, která se nacházela u fojtství, tedy jednoho z největších statků ve vsi. Teprve s růstem významu pěstování obilnin, a obecně s většími výnosy, se počet stodol zvětšuje. Mapy panství a zejména pak mapy stabilního katastru nám však potvrzují, že stodoly se ještě v 1. polovině 19. století nenacházely u každé usedlosti.

I když situování stodoly v rámci usedlosti dnes (resp. u dochovaných stodol, vzniklých v posledních přibližně dvou staletích) musí splňovat dvě základní podmínky – pohledový kontakt z obytné části usedlosti a kvůli masivnímu používání nespalných materiálů stavební oddělení od zbylých částí usedlosti –, na počátku novověku tomu tak nebylo. Původně nebylo umístění stodoly jednotné. Ve vesnicích s volnou zástavbou stála stodola samostatně nebo se nacházela v jednom celku s obytným stavením, toto umístění však platilo i na Hané před ustálením podoby zdejších usedlostí v 18. století. V důsledku tereziánských protipožárních předpisů se však na konci 18. století stodoly přesouvají do střední nebo zadní části zahrad, kde stály samostatně, mnohdy ve dvou nebo několika sledech, oddělené od sebe vzrostlými stromy.⁹ Teprve v souvislosti s masivním používáním nespalných materiálů (nepálená a pálená cihla, břidlice, pálené tašky) se stodoly

Obr. 2. Technologický experiment podélného štípání kmenů, foto: Radek Bryol, 2017

přesouvají na samotný konec zahrad, kde tvoří souvislé řady humen, na konci 19. století pak v souvislosti se vznikem vrcholné podoby hanáckého statku do blízkosti ostatních částí usedlosti, kde uzavírají (mnohdy společně s kolnou) dvůr. Umístění stodoly na konci dvora souvisí i s ustájením dobytka v chlévech, transport krmné i podestýlkové slámy byl tedy výrazně jednodušší. Stodoly však byly umístěny i mimo výše uvedené polohy z důvodu specifických místních podmínek – prudký svah či vodní tok za zahradami, raabizační vesnice,¹⁰ rozparcelované vrchnostenské dvory.

Po celá staletí bylo výhradním stavebním materiálem pro stodoly dřevo, což dokazují ještě mapy stabilního katastru z 1. poloviny 19. století, kde tento materiál stále převažuje, a to dokonce i v oblastech, které dnes považujeme za doménu zděné venkovské architektury (jihovýchodní a střední Morava, opavské Slezsko). Z hlediska konstrukce můžeme dřevěné stodoly rozdělit na stodoly pletené, roubené, s rámovou konstrukcí, přechodným typem jsou pak stodoly pilířové s deskovou výplní. Proutí jako stavební materiál bylo v nížinných oblastech snadno dostupné, levné, stodolu bylo možné postavit v krátkém čase svépomocí. Tyto stodoly byly volně postaveny na zemi bez základů, na nízkých pletených stěnách je posazena sedlová střecha, která je dotažena až téměř k zemi. Nejrozšířenější konstrukcí byly stodoly roubené, které se vyskytovaly na celém území Moravy a rakouského Slezska, dokonce i v oblastech, kde obytné části usedlostí byly postaveny z jiných materiálů. Mezi tento typ patří i stodola ze Skaličky. V novější době, tedy přibližně od poloviny 18. století, se v nížinných oblastech rozšiřují stodoly s rámovou konstrukcí. Na kamenné podezdívce je uložen rám se čtyř trámů, na němž stojí v rozích dřevěné sloupky, nesoucí opět trámy spojené v rámu. Ve svislých rámech je pak umístěna výplň. Pilířové stodoly mají kostru tvořenou zděnými pilíři, které nesou krov, prostor mezi pilíři je pak vyplněn dřevěnými stěnami (kuláče, půlkuláče, desky) nebo nenosným zdívem z válků, hliněných cihel, později pálených cihel. Tento typ stodoly se rozšířil do všech rovinatých částí Moravy a rakouského Slezska.

První celozděné stodoly známe už z 18. století, do venkovského prostředí pak pronikají v 1. polovině 19. století. Zdívo je nejprve tvořeno hliněnými válků, později nepálenými cihlami a od přelomu 19. a 20. století i cihlami pálenými. Kamenné stodoly pochopitelně

Obr. 3. Rekonstrukce v depozitární hale Valašského muzea v přírodě, foto: Radek Bryol, 2021

vznikaly v oblastech s hojným výskytem tohoto stavebního materiálu, na tzv. lipenském Záhoří na střední Moravě se dodnes nachází stodoly z kamene z konce 19. století.

Jako střešní krytina se na stodolách používal došek, v menší míře šindel, od konce 19. století pak na Hané převažuje břidlice a pálená taška.

Z hlediska typologie lze stodoly rozdělit podle umístění mlatu na stodoly podélné a stodoly příčné. Hlavním znakem stodol podélných je umístění vjezdu na užší straně stodoly, mlat je umístěn po celé délce stodoly. Josef Kšíř při studiu map stabilního katastru na Hané našel 158 dřevěných podélných stodol ve 29 obcích s konstatováním, že v době jeho průzkumu v polovině 20. století již žádná z těchto stodol neexistovala. V tomto kontextu je nutné zmínit, že jako dřevěné byly na mapách označovány i pilířové stodoly s dřevěnou konstrukcí stěn. Zděných podélných stodol našel 148 ve 23 obcích. Největší počet stodol byl v Hněvotíně (54 zděných), Ústíně (45 dřevěných), Seničce (29 dřevěných, 1 zděná), Vojnicích (22 zděných), Lutíně (14 zděných), Ratajích (12 dřevěných).¹¹ Jádro oblasti výskytu podélných stodol je mezi Seničkou a Hněvotínem, celkově je výskyt ohraničen na západě a severu řekou Moravou (na levém břehu je výskyt zaznamenán pouze v Dětrichově, Holici, Krčmaní a Velké Bystřici), na západě svahy Bouzovské vrchoviny, na jihu pak linií Prostějov–Tovačov (jižněji výskyt pouze ve Vřesovicích a Kobylničkách). Stejněho autor při terénním výzkumu našel v letech 1942 až 1959 124 podélných stodol ve 26 obcích, nejvíce v Hněvotíně (22), Vojnicích (14), Příkazích (13), Ústíně (12) a Lubenicích (10).¹² Podélné dřevěné stodoly srubové nebo rámové konstrukce se na Hané do 20. století nedochovaly.

U stodol příčných jsou vjezdy na mlat umístěny na delší straně stodoly a mlat je umístěn v šířce stavby. Josef Kšíř konstatoval, že podle průzkumu map stabilního katastru byl počet příčných dřevěných stodol větší než stodol podélných, jejich rozšíření v rámci Hané bylo rozsáhlejší a rovnoměrnější, více zděných stodol našel pouze na Kojetínsku a Šternbersku.¹³ Ve větší míře byly stodoly stavěny jako zděné až po roce 1848. Kšíř také uvádí, že do vydání jeho studie v roce 1961 se dochovalo nejméně stodol srubových, více pak s rámovou konstrukcí, ale již v té době jejich počet rychle ubýval.

Obr. 4. Založení stavby v Příkazích, foto: Radek Bryol, 2021

Z dochovaných stodol zmiňuje usedlosti č. p. 13 v Soběsukách, blíže neurčené usedlosti ve Vícově, Křenůvkách (vše okres Prostějov), č. p. 7 a 9 v Chořelicích (okres Olomouc), č. p. 56 a 61 v Oseku nad Bečvou, č. p. 14 v Jezernici a č. p. 7 v Horních Nětčicích (vše okres Přerov). Zejména poslední čtyři jmenované se nacházejí jen několik kilometrů od stodoly ve Skaličce.

Špaletové stodoly a stodoly v Příkazích

V obou dvou verzích stodol vznikla v 1. polovině 19. století i varianta typicky hanácká, tzv. špaletová stodola (hanácky *špaléta*), u kterých se mlat na obou stranách zkracuje. Vjezdová vrata jsou pak umístěna do výklenku za lícem průčelí, kvůli otvírání jednotlivých křídel jsou boční stěny šikmé. Co se týče konstrukce, jednalo se výhradně o stavby pilířové nebo zděné, z hlediska půdorysu výrazně převládají stodoly příčné (jediná autorovi známá dochovaná podélná špaletová stodola se nachází u č. p. 38 v Ústině a je dvojíta zděná z plných cihel). Fenomén špaletových stodol měl poměrně krátkého trvání; zatímco nejstarší známá stodola pochází z roku 1833, již krátce po polovině století jsou nahrazovány stodolami příčnými umístěnými na konci zahrad nebo uzavírajícími dvůr. Důvodem bylo patrně masivní rozšíření nehořlavých stavebních materiálů a s tím související možnost stavět stodoly v odlehlých částech zahrad. Kšíř při výzkumu mezi lety 1942 až 1959 našel 76 stodol, nejvíce v Příkazích 15, Vojnicích 14 a Ratajích 7¹⁴ (v uvedených vsích v roce 2022 v Příkazích 4, Ratajích 3 a Vojnicích žádná). Špaletové stodoly se nacházely výhradně v trojúhelníku Olomouc–Litovel–Prostějov v okolí řeky Blaty.

Nejzachovalejší soubor dochovaných špaletových stodol se nachází v jihozápadní části Příkaz na Olomoucku a společně s tzv. Kameníčkovým gruntem je základem Hanáckého muzea v přírodě. Jedná se o čtyři stodoly, které v minulosti patřily usedlostem č. p. 49, 50, 52 a 54. Stodola u č. p. 50 je dokonce nejstarší známou datovanou stodolou z roku 1834. Vznik těchto stodol (i dalších v okolí) byl podmíněn požárem v roce 1832. V Saparově kronice Příkaz se píše: „Neštěstí nás trefilo, a to oheň, a to sice se chytlo a bylo založeno u Josefa Doležela (č. p. 52) v stodole, a to ráno, ale k osmé hodině

Obr. 5. Stodola ve Skaličce, pohled na stodolu od jihovýchodu, foto: Jiří Kaláb, 2022

a vyhořelo 7 stodol, a to sice: Fišar (č. p. 50), Zaklókál (č. p. 51), Jiří Kašík (č. p. 48), Doležel (č. p. 52), Květoň (č. p. 54), Hekela (č. p. 53), a poslední rychtář Jakub Kryl (č. p. 55).¹⁵ Řada stodol mezi č. p. 51 a 70 vyhořela v Příkazích v roce 1855, v roce 1864 stodoly u č. p. 9, 10, 11.¹⁶ Lze předpokládat, že část vyhořelých stodol byla nahrazena právě stodolami špaletovými. V roce 1985 je ještě uváděna existence následujících špaletových stodol: u č. p. 34 zbytky zdiva, u č. p. 44 z roku 1851, u č. p. 50 z roku 1833, u č. p. 52, u č. p. 54, u č. p. 59 zbytky zdiva stodoly, u č. p. 70.¹⁷ Celkem se jednalo o sedm více či méně zachovaných stodol, do současnosti se dochovaly pouze tři, stodola u č. p. 49 byla totiž vystavěna nově. O podobě stodol v Příkazích v polovině 19. století nám podává svědectví popis obce ve vceňovacím operátu z roku 1843, kde je uvedeno: „Dřevěné stodoly jsou kvůli nebezpečí ohně vzdálené od těchto budov (obytné budovy a chlévy) a jsou kryty slámou.“¹⁸ Kronikář Jan Fišer v *Pamětní knize obce Příkaz* z roku 1937 popisuje: „Stodola stála vzdálená od budovy hlavní skrz nebezpečí ohně. Měla jenom zděné sloupky, mezi nimi desky – plaňky – silné, ale ne těsně při sobě, aby obilí mohlo lépe schnouti. Stodole se říkalo humno.“¹⁹

Stodola ve Skaličce a její transfer

Během výzkumu, který proběhl díky zázemí Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm a Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v letech 2012 až 2020, se podařilo najít řadu zvláště dřevěných stodol na samém okraji Hané, v prostředí přechodných regionů v klínu obklopeném Oderskými a Hostýnskými vrchy a Beskydami.

Většina z nalezených dřevěných staveb byla roubených a jejich datování, dendrochronologické i předpokládané, spadalo zpravidla do doby před první polovinou 19. století. Nejstarší byla dle dendrochronologie roubená stodola ve Skaličce (okres Přerov) za gruntem čp. 3, objevená v roce 2015. Datování velké části trámů spadá do let 1570/1571 a také 1555/1556 a pozdějších vrstev zvláště do 2. poloviny 18. století.

Stodolu tvoří průjezdný mlat, po obou stranách se nachází roubené přístodůlky, na nichž sedí sedlová střecha celé stodoly. Stodola byla založena na kamenné podezdívce, místy scházející, pod nárožími roubených přístodůlek byly druhotně vloženy betonové

Obr. 6. Stodola ve Skaličce, mlat stodoly, foto: Jiří Kaláb, 2022

tvárnice. Technikou roubení je zhotoven západní a východní přístodůlek, nárožní spoje jsou rybinové, vyráběné ručně sekerou. Převážná část stěn je zhotovena z půlených kmenů jedlových nebo smrkových, na straně k radiálu jsou plochy přitesány šířčinou. Do interiérů přístodůlků jsou půlené kmeny orientovány oblinou s hladce sloupnutou kůrou. Základový věnec je z hraněných dubových trámů, v několika případech nastavených plátovým spojem. Stěny oddělující mlat od obou přístodůlků mají nakládací otvory vytvořené vynecháním dvou vrstev trámů roubení. Plochy mlatu měly dochovaný původní hliněný nabíjený povrch. V torze se zachovala dvě křídla původních vrat točnicového typu. Nad mlatem se dochovala část vyvýšené konstrukce patra. Sedlový krov je krytý pálenou drážkovou taškou, na východní straně s bedněným štítem ze širokých desek. Západní část krovu nad přístodůlkem se v minulosti zřítila, prostor přístodůlku byl provizorně zastřešen pultovou střechou s bedněným podkladem a zakryt několika vrstvami stavební fólie. Krov stodoly je hambalkové konstrukce. V souvislosti se změnou původní střešní krytiny z doškové na pálenou došlo k vložení nových příčných vazeb mezi původní. Na základě poznatků stavební konstrukce a dendrodat se lze domnívat, že k zásadní přestavbě stodoly došlo ve druhé polovině 18. století a v tomto stavu se bez podstatných změn dochovala dodnes. Patrně v první polovině 20. století došlo k nahrazení původní doškové krytiny za pálenou. Tehdy byl zesílen krov a došlo k podložení nároží betonovými tvárnicemi. Délka stodoly je 16 m, šířka 7,6 m, výška hřebene střechy 7,5 m.

Ve shodě s podobou stodoly ve Skaličce je popis selského statku na Záhoří z *Vlastivědy moravské*: „Stodoly dělávaly se ze srubů jedlových, lipových, většinou z měkkého dřeva, jen podešva, tj. spodek byl z dubových klád. Mlat byl z upěchované hlíny, po stranách byly oploty, pak přístodůlky na obilí, nad mlatem (mlatevní) je patro.“²⁰

Úvahy o záchraně objektu od počátku prakticky vylučovaly záchranu *in situ*. Přes velkou vstřícnost majitele při několikaletém plánování transferu byla parcela, na které stodola stála, vnímána spíše jako vhodné stavební místo. Lokalita původu stavby i stavební tradice půlených trámů umožňovala úvahy o umístění do některého z blízkých muzeí v přírodě, případně obci nebo do spolkem iniciované existující památkové usedlosti v regionu. Od počátku se, kromě unikátnosti i v porovnání s jinými nálezy relativně velmi

Obr. 7. Stodola ve Skaličce, západní přístodůlek, foto: Jiří Kaláb, 2022

dobré zachovalosti stavby, vycházelo z předpokladu, že se jedná o jeden z posledních zástupců dřevěných stodol na Hané.

Jako optimální místo pro transfer se původně jevilo Muzeum v přírodě v Rymicích, kde však připadal v úvahu jen velmi stísněný prostor, nevhodný pro zajištění požární bezpečnosti stavby. Valašské muzeum v přírodě bylo vyloučeno pro příslušnost tamních expozic ke karpatské stavební tradici, přestože se připouštěla i záchrana jako solitéru v případě nemožnosti transferu do hanáckých lokalit. Jako ideální možnost se i přes na první pohled značnou vzdálenost i pochyby nad otázkou stavební tradice i samotného pojetí této památky jevil tehdejší Hanácký skanzen v Příkazích v okrese Olomouc.

Transfer stodoly do Hanáckého skanzenu v Příkazích byl z hlediska památkové péče nejednoznačný. Nutnost záchrany samotné stavby byla neoddiskutovatelná. Zásadní však byly dvě otázky: Nebude transferem stodoly ohrožen původní urbanismus v areálu? V případě kladné odpovědi: na jaké místo stodolu přemístit?

Jednou z hlavních hodnot souboru staveb v Příkazích je, že na rozdíl od většiny muzeí v přírodě jsou zdejší stavby umístěny *in situ* a nenacházely se zde přesunuté stavby. Západní část obce Příkazy byla prohlášena vesnickou památkovou rezervací Nařízením vlády ČR ze dne 24. 5. 1995. Součástí rezervace je Hanácké muzeum v přírodě (v době vzniku Expozice lidové architektury, později Hanácký skanzen), které zahrnuje usedlost č. p. 54 a bývalé zadní části parcel sousedních usedlostí č. p. 49, 50, 51, 52 a 53, přičemž na parcelách č. st. 60/2, č. st. 62/3, č. st. 64/3 a č. st. 65/3 jsou situovány tzv. špaletové stodoly. Mezi těmito stodolami se v minulosti v části patřící muzeu žádné stodoly nenacházely, na dvou místech v blízkosti podle mapy stabilního katastru z roku 1834 a dosud existujících stavebních parcel č. st. 14 a č. st. 10 však ano. Tyto parcely ale neleží na pozemcích ve vlastnictví muzea a nebylo tedy možné na ně stodolu umístit. Vybráno nakonec bylo místo vzdálené cca 10 m za zmíněnou stavební parcelou č. st. 14, v místě mezi první a druhou špaletovou stodolou. Nešlo tedy primárně o účelově vzniklou novostavbu na volné ploše, ale o dotvoření podoby prostorové kompozice, kterou nelze klasifikovat jako nežádoucí zásah do historického urbanismu sídla. Dřevěné stodoly různé formy podle map stabilního katastru i etnografických dokumentů předcházely

mohutným špaletovým stodolám, prezentovaným v příkazské expozici, a obě tyto vývojové fáze se v regionu a přímo v obci prolínaly.²¹

Přes nepřízeň cesty k dynamičtější záchraně probíhaly v rámci činnosti Metodického centra pro muzea v přírodě různé odborné aktivity za účelem transferu i jako argumentace smysluplnosti a vysoké odborné úrovně tohoto záměru. Východiskem bylo zaměření stavby a následné posouzení stavu stavebních konstrukcí a trasologie – průzkum stop po opracování tradičními tesařskými nástroji.²² V roce 2017 se ve Valašském muzeu v přírodě uskutečnilo experimentální podélné půlení kmenů, které se měly v budoucnu použít při rekonstrukci stavby. Štípání asi desetimetrových kmenů o průměru kolem 50 cm provedl tesař David Stejskal. Pro ověření byly přímo v lese spolu s kolegy z Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR vybrány jak jedlové, tak smrkové kmeny s různou točivostí vláken. Aplikovaným výsledkem je památkový postup *Podélné štípání kulatiny při opravách dřevěných konstrukcí*.²³ Zdůvodnění záměru provázelo rovněž několik odborných článků.²⁴

K samotnému transferu došlo po projekční přípravě roku 2019 až v letech 2020–2021 díky investiční dotaci Ministerstva kultury.²⁵ „Dodavateli“ stavby se stali zkušený tesaři Jiří Pokorný a David Stejskal. Zcela klíčový byl jejich přístup k citlivému převozu. Zásadní byla snaha zachovat patinu dřeva i při několikeré manipulaci, což se podařilo nejen díky opatrnému zacházení, systému úvazů i důkladnému proložení prvků při převozech. Samozřejmostí byl respekt k původním rozměrům a velikostem v případě výroby kopií prvků včetně použití odpovídajících nástrojů. Jako výjimečná se jevila i atmosféra kontrolních dní a celého průběhu stavby, kde spíše než běžné dožadování se vnímavosti a tradičních technologií byla zástupcům investora – muzejním pracovníkům – předkládána nová zjištění o genezi stavby a historických detailech zpracování, které byly zároveň aplikovány při rekonstrukci.

Pro zabezpečení projektu v zimních měsících byla k dispozici hala ve Frenštátě pod Radhoštěm na konzervátorském a depozitárním pracovišti Valašského muzea v přírodě. Zde se postupně rekonstruovaly oba přístodůlky, přičemž místo pro uložení a obezřetnou manipulaci se stavebními prvky vyžadovalo takřka dvojnásobek půdorysu stodoly.

Následně byly prvky postupně převáženy do muzea v přírodě v Příkazích. Zdejší situování roubené stodoly odpovídá stopě po původní zaniklé stodole, avšak mírně posunuté do hloubi historické parcely ze soukromého pozemku na pozemky muzea.

Pro základy stavby postačila skrývka ornice a založení na mělkých základových pasech bez použití maltovin s akcentem na masivnější kameny na nárožích srubů. Po znovusestavení přístodůlků, připraveného v kryté hale, byl nově vztyčován krov, kde se podle původních vzorů připravily náhrady části zdegradovaných krokví. Z důvodu autentické podoby krovu posíleného na začátku 20. století vloženými páry krokví pro použití těžké krytiny i z finančních důvodů bylo přistoupeno k použití pálené krytiny. Podle originálních torz dřevěných konstrukcí i odpadlých kování, nalezených ve stodole, se podařilo s pomocí použití analogií z regionu rekonstruována vrata.

Věříme, že na základě precizní odborné přípravy se podařilo zachránit jeden z posledních příkladů dřevěného stavitelství na Hané, navíc se specifickou roubenou konstrukcí výjimečného stáří. Jako negativum při dlouho probíhajících jednáních můžeme i přes dočasná zabezpečení považovat částečnou degradaci zejména původně západní stěny stodoly. Zcela klíčový byl zejména výběr řemeslníků, kteří přistoupili k transferu na základě svých dlouholetých zkušeností s precizní záchranou stavebních památek. Soubor stavebních památek v Příkazích, formovaný dosud zcela na objektech *in situ*, se tak s respektem ke stávajícímu stavu a původnímu urbanismu obohatil o objekt představující genezi tradičního stavitelství na Hané.

1 BALÁŠ, Emanuel, K problému vzniku a vývoje stodoly se zvláštním zřetelem k polygonálním stodolám v českých zemích, *Český lid*, 1970, roč. 57, s. 5.

2 ŠKABRADA, Jiří, *Lidové stavby. Architektura českého venkova*, Praha 1999, s. 124.

3 Název humno se na Hané používá také pro prostor mezi vlastní usedlostí a stodolou nebo na konci zahrad, dále pro pole za stodolou, ale také pro prostor ve stodole, kde se mlátí (mlat).

4 Heslo Stodola, *Ottův slovník naučný*, 24. díl (Staroženské–Šyl), Praha 1906, s. 141–142.

- 5 Heslo Stodola, FROLEC, Václav – VAŘEKA, Josef, *Lidová architektura*, Praha 2007, s. 211–212.
- 6 UTĚŠENÝ, Slavomír, České nářeční názvy pro „stodolu“, „mlat“, a „pernu“. Příspěvek k strukturnímu studiu slovní zásoby, *Slovo a slovesnost, Časopis pro otázky teorie a kultury jazyka*, 1966, roč. 27, č. 1, s. 40–48. K hanáckým stodolám blíže HOUDEK, Václav, Hanácký grunt, *Český lid*, 1893, roč. 2, s. 140–152, s. 382–391.
- 7 K vývoji stodol blíže viz MENCL, Václav, *Lidová architektura v Československu*, Praha 1980, s. 32–37.
- 8 Nejstarší doloženou stodolou v českých zemích je stodola u měšťanského domu v Mostu č. p. 226, datovaná 2. polovinou 13. století. Obdobné stodoly jsou ikonograficky doloženy ve středním Německu na kresbách Albrechta Dürera (ŠKABRADA, J., *Lidové stavby*, s. 125). V tomto ohledu je zajímavá souvislost, že lidová architektura Hané se vyskytuje na malbách Josefa Mánesa.
- 9 Podle Požárního řádu pro markrabství moravské a vévodství slezské z roku 1787 mají být stodoly od domu vzdáleny a stavěny mimo osady, kolem stodol musely být vysazeny vysokokmenné stromy (ořechy, lípy), stodoly měly být vystavěny z kamení nebo vepřovic. MZA, fond Moravské místodržitelství – patenty, sign. F7 (*Řád proti ohni pro zemská města a městýz*, 24. 1. 1787 a *Řád hašení ohně pro veřejnou krajinu*, 24. 1. 1787). Blíže k požární ochraně viz KOLAŘÍK, Vojtěch, *Historie a vývoj dobrovolných hasičských spolků ve vybraných obcích a městech na Těšínsku*, nepublikovaná diplomová práce, Opava: Filozoficko-přírodovědecká fakulta 2021, dostupné online: <https://is.slu.cz/th/kjgkc/> [19. 04. 2022].
- 10 Zde je možné zmínit např. stodoly osady Skalov u Ústína, které byly postaveny ve shluku v místě bývalého hliníku.
- 11 KŠÍR, Josef, Lidové stavitelství na Hané, *Československá etnografie*, 1961, ročník 9, č. 3, s. 222–224.
- 12 KŠÍR, J., Lidové stavitelství, s. 108.
- 13 KŠÍR, J., Lidové stavitelství, s. 126.
- 14 KŠÍR, J., Lidové stavitelství, s. 230.
- 15 SOKA Olomouc, fond Archiv obce Příkazy, inv. č. 125, Kronika Saparova (opis), 1815–1895, s. 11–12.
- 16 ŠKABRADA, Jiří – DOSTÁL, Petr – ZAHRADNÍK, Pavel, *Příkazy (o Olomouc), stavebně historický průzkum obce*, Praha 1985, s. 20. Stavebněhistorický průzkum je uložen v odborné knihovně NPÚ, ÚOP v Olomouci.
- 17 ŠKABRADA, J., *Příkazy*, s. 55–61.
- 18 MZA Brno, fond Stabilní katastr – vceňovací operáty, sign. 2084.
- 19 SOKA Olomouc, fond Archiv obce Příkazy, inv. č. 123, *Pamětní kniha obce Příkaz*, II, s. 23–24.
- 20 BARTOVSKÝ, Vojtěch, *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Hranický okres*, Brno 1909, s. 39.
- 21 K obecnému vývoji zemědělských usedlostí v Příkazích, vývoji usedlosti č. p. 54 i organizaci pracovního života blíže viz KOUDELA, Miroslav, *Dějiny Kameníčkova gruntu v Příkazích od nejstarších historických zmínek až do roku 1990 v širším kontextu historie a života obce* (nepublikováno, archiv autora).
- 22 KLOIBER, Michal – RŮŽIČKA, Petr a kol., *Stavebně-technické hodnocení stavu dřeva, trasologická analýza a zaměření roubené stodoly ze Skaličky čp. 3*, 2016–2017, dostupné online: http://muzeavprirode.cz/wp-content/uploads/2019/03/Skalicka-posouzen%C3%AD_%C3%9ATAM-AV-%C4%8CR-1.pdf [19. 04. 2022].
- 23 KLOIBER, Michal – HRIVNÁK, Jaroslav a kol., *Památkový postup. Podélné štípaní kulatiny při opravách dřevěných konstrukcí*, 2019, dostupné online: https://muzeavprirode.cz/wp-content/uploads/2020/07/pamatkovy_postup_podelne_stipani_kulatiny.pdf [19. 04. 2022].
- 24 Např. Bryol, Radek, Poslední dřevěné stodoly v Moravské bráně, *Národopisný věstník*, 2016, roč. 33 (75), č. 2, s. 56–72.
- 25 MK ČR – NMVP – Hanácké muzeum v přírodě v Příkazích – Transfer stodoly ze Skaličky částkou 4 395 000 včetně DPH.